

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 7. desember 1965 kl. 14.

Møtet ble ledet av formannen, B e n t R ø i s e l a n d .

Til stede var: Bratteli, Hambro, Korvald, Langhelle, Leiro, Finn Moe, Erling Petersen, Røiseland, Herman Pedersen, Stray, Wormdahl, Ingvaldsen, Hønsvold, Magnus Andersen, Hovdhaugen (for Borgen), Brommeland, Christiansen, Garbo, Guttorm Hansen (for Lange), Treholt og Møller Warmedal.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lyng og forsvarsminister Grieg Tidemand.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Statssekretær Jacobsen, ekspedisjonssjef Ansteensen og sekretær Sandegren, alle Utenriksdepartementet.

Formannen: Møtet er kalla saman på kort varsel for at utanriksministeren kan få gjere greie for den siste utviklinga ved FN. Eg gir ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister Lyng: Det som foreligger er at vi fikk beskjed fra FN-delegasjonen om at voteringen i saken om Apartheid-resolusjonen etter all sannsynlighet kommer til å finne sted allerede i ettermiddag, amerikansk tid, slik at vi i hvert fall i løpet av ettermiddagen norsk tid må sende en instruks til delegasjonen.

Denne saken ble jo drøftet nokså grundig på det forrige møte i den utvidede utenrikskomite, og jeg mente å ha fått et visst inntrykk av hvordan de som da hadde ordet så på saken, men jeg fant naturligvis øyeblikkelig å burde varsle komiteens formann om at det komitemøte som var berammet til i morgen tidlig, eventuelt kunne komme for sent til at de som hadde tegnet seg på talerlisten kunne få anledning til å gi uttrykk for sitt syn før instruksene ble sendt. Formannen fant det da korrekt å innkalle til møte nå. Jeg beklager at jeg på denne måten er begynt å bli litt av en møteplager, men dette skyldes omstendigheter som har ligget helt utenfor vår kontroll.

Når det ellers gjelder den rent faktiske fremstilling jeg ga her i går har jeg foreløpig ikke annet å føye til enn at den svenske regjering etter et møte i den svenske utenriks-nämnden har tatt det samme standpunkt som utenriksminister Torsten Nilsson hadde referert for meg i går formiddag, og som jeg igjen refererte for komiteen her. Men jeg tilføyer at jeg er kjent med at der nå både på New York-siden og mellom København og Stockholm foregår endel forhandlinger og forsøk på påny å kunne finne tilbake til en nordisk linje. Det som har vært antydning er at danskene i hvert fall i siste omgang når hele resolusjonen kommer opp, vil avstå fra å stemme. Men dette gjengir jeg bare som – jeg vil ikke si et forlydende, men som foreløpige opplysninger vi hittil har kunnet samle inn.

Hvordan det enn er eller ikke er, blir Regjeringen nødt til å gi delegasjonen en relativt vid fullmakt. Regjeringen har drøftet saken i dag, og er enstemmig

kommet til at man i prinsippet skal følge det opplegg som jeg forsto at i hvert fall flertallet av dem som uttalte seg i denne komite i går, sluttet seg til. Så vårt standpunkt – med den reservasjon at det ikke kommer meget sterke ytringer her – er da at vi skal sende det som instruks til delegasjonen, men knyttet til en forholdsvis vid fullmakt til å føre forhandlinger videre med de andre nordiske lands delegasjoner der over og eventuelt prøve å finne frem til en felles løsning.

Formannen: Dei som sto igjen på talarlista i går var representantane Stray, Pedersen og Leiro. Eg går ut frå at eg kan følgje den først, og gir ordet til hr. Stray.

Stray: Jeg vil først få lov å si om økonomiske sanksjoner på det internasjonale plan rent generelt for vårt eget lands vedkommende at etter min mening må vårt land der være ytterst varsom med å stille seg – jeg hadde nesten brukt ordet – i noen avantgarde-posisjon når det gjelder å presse frem økonomiske sanksjoner. Vårt land er, kanskje særlig på grunn av den store handelsflåten, i en meget mer utsatt stilling når det gjelder eventuelle mottiltak enn en rekke andre land er. Det gjelder også om vi sammenligner oss med våre skandinaviske feller. Jeg mener derfor at vi får velge den linje at vi lojalt bøyer oss for de tiltak som til en hver tid det kompetente organ i De forente nasjoner, nemlig Sikkerhetsrådet, treffer vedtak om. Det er klart at det som er alment akseptert også av stormaktene på de forskjellige sider, må vi være lojale overfor. Det vil det heller ikke i samme grad være den ekstra risiko forbundet med for vårt vedkommende som det vil være hvis vi selv skal gå i bresjen for noen sanksjonspolitikk på det økonomiske område. Denne holdning fra vår side mener jeg det er all grunn til å tillempe i det foreliggende tilfelle, hvor jo så vidt jeg kan forstå, forholdet er at uansett hva vår stemmegivning måtte bli når det gjelder den foreliggende resolusjon, vil vi ikke influere noe i positiv retning på utviklingen i Syd-Afrika. En stemmegivning à la den som danskene har annonsert, vil etter min beste vurdering i den nåværende situasjon og så langt man kan se fremover i oversiktlig fremtid, være et slag i luften, en tom demonstrasjon som ikke på noen måte vil influere i positiv retning på utviklingen i Syd-Afrika. Særlig når man også tar det moment med i betraktning, mener jeg at det ikke er noen grunn for Norge til å gå i spissen her med noen slik ny holdning. Dette så meget mer som jeg er hjertelig enig i de synspunkter som fra enkelte hold ble hevdet her i vårt siste møte, nemlig at i virkeligheten vil en slik linje fra vår side og i den utstrekning den måtte få større oppslutning, bidra til å forkludre ansvarsforholdet innen De forente nasjoner. For meg står det ganske klart at skal det være noe som helst håp om å gjøre De forente nasjoner til noe fredsbevarende organ av betydning, så må ansvaret i første rekke konsentreres i Sikkerhetsrådet. Enhver utvikling som endrer på dette, anser jeg uheldig for hele organisasjonens videre skjebne og dens effektivitet. Så jeg for min part vil støtte den linje som utenriksministeren gjorde seg til talsmann for, at vi holder på den linje som tidligere har vært fellesnordisk, og at vi gjør det uansett hva danskene nå måtte ha bestemt seg for.

Herman Pedersen frafalt ordet.

Leiro: Når det gjeld spørsmålet økonomiske sanksjonar, trur eg ikkje akkurat at denne saka er særleg egna til at ein tar prinsippstandpunkt til det spørsmålet. Det kan vel tenkjast at det dukkar opp situasjonar der me òg ser det føremålstenleg å gå inn for ei eller anna form for økonomiske sanksjonar endå om ein del andre vestmaktland kanskje ikkje er særleg interesserte i det. Men her er det i grunnen eit spørsmål om Sikkerhetsrådet sin kompetanse, og det har jo alltid vore vestleg politikk at dette organet bør ha ei omfattande oppgåve innan FN, og at ein ikkje bør undergrava den status Sikkerhetsrådet er tiltenkt. Så vidt eg har skjønna det forslaget som låg føre, så inneber det eit konkret pålegg som det i grunnen ikkje er naturleg at Generalforsamlinga gjev Sikkerhetsrådet. Det ser eg som det viktigaste i denne saka.

Når det elles gjeld det standpunktet som dei nordiske landa kjem til å ta, nemnde utanriksministeren i går at det afro-asiatiske forslaget hadde fått ei noko skarpere formulering enn danskane opphavleg hadde tenkt seg, og det spørsmålet eg då reiser, er om det ligg føre noko frå offisielt dansk hold som tyder på at det endelege forslaget som ligg føre har ein slik karakter at der er grunnar for danskane til å vurdera det på nytt. Dersom det skal gå slik som utanriksministeren var inne på, at det var ein viss sjanse for at danskane kunne avstå ved den endelege voteringa, så må det òg vera klart at det inneber at dei anten voterer imot eller at dei ved delvoteringa avstår ved visse punkt. – Elles trur eg det er rett å følgja den lina som utanriksministeren trakk opp i går.

Korvald: Jeg tror det er viktig at en fortsatt søker nordisk koordinering i vår opptreden i De forente nasjoner, og jeg ser gjerne at vi for så vidt er aktive der. Jeg vet ikke i hvilken utstrekning det har skjedd etter danskenes opptreden. Jeg syntes å forstå utenriksministeren derhen nå at der forelå visse muligheter for å kunne komme på talefot igjen.

Ellers er jeg av den oppfatning at vi ikke bør gjøre noe i FN som svekker Sikkerhetsrådets stilling i disse spørsmål. Det vil jo ikke føre til noe effektivt, så langt jeg kan forstå situasjonen. Vi må la ansvaret ligge der hvor det etter pakten hører hjemme. Jeg er derfor enig i det opplegget som utenriksministeren er kommet med, men med det tillegget som ble nevnt her i går, at vi bør få en klar norsk begrunnelse for vårt standpunkt når vi stemmer i denne saken, slik at det ikke skal være noen tvil om vårt syn på selve politikken i Sør-Afrika.

Finn Moe: Jeg vil gjerne først si at jeg er enig med hr. Leiro i at vi jo ikke her skal ta noe generelt standpunkt til spørsmålet om hvor vidt vi skal være med på økonomiske sanksjoner, og i den forbindelse vil jeg gjerne reservere meg overfor det generelle syn på sanksjoner som hr. Stray ga uttrykk for.

Når det gjelder vår linje i denne saken kan jeg vise til det jeg sa i går, men jeg tror at etter den oppsikt som saken har vakt her hjemme, kan vi ikke bare rett og slett avholde oss fra å stemme. Jeg tror vi bør bruke den eneste mulighet som vel står igjen. Etter som man går til avstemning, er debatten avsluttet, men vi kan avgi

en stemmeforklaring hva der jo er adgang til. Når denne stemmeforklaringen er laget ferdig av delegasjonen vil den jo bli sendt hjem, og jeg mener at den da bør tilstilles NTB, slik at det kan offentliggjøres hva den norske representant har sagt, samtidig med at resultatet av stemmegivningen i komiteen foreligger.

Jeg er fullstendig klar over at delegasjonen må få en noe tøyelig fullmakt til forhandlinger på nordisk grunnlag, men jeg vil allikevel gjerne peke på endel punkter som jeg tror det ville være en fordel å få med i denne stemmeforklaringen. Jeg er klar over at en stemmeforklaring må være kort, men jeg tror det skulle være mulig å få uttrykt dette på en ganske kortfattet måte.

For det første at vi gir uttrykk for en prinsipiell kraftig fordømmelse av apartheid-politikken, og at vi sier at vi er rede til å slutte oss til en aksjon som kan føre til målet. Og der kunne man kanskje henwise til at Norge da det var medlem av Sikkerhetsrådet tok initiativet til og foreslo og fikk vedtatt våpenembargo overfor Sør-Afrika. Det ble jo vedtatt av Sikkerhetsrådet. Det var bare Frankrike som avholdt seg fra å stemme.

Når vi sier at vi vil slutte oss til en aksjon som har utsikt til å føre til målet, er det ganske klart at det forutsetter at Sør-Afrikas største handelspartnere må være med på denne aksjon. I denne sammenheng kunne man peke på at der foreligger en rapport fra den komite som ble nedsatt for å studere spørsmålet om en boikott. Denne rapport skal behandles av Sikkerhetsrådet, og man kunne da kanskje henstille til de av Sikkerhetsrådets medlemmer som samtidig er store handelspartnere, å gjøre sitt ytterste for å få en boikott i stand.

Hertil må man si at det jo hverken vil gagne kampen mot Apartheid eller gagne FN's organisasjon, det kan tvert imot skade, om man setter i gang en aksjon som ikke er effektiv. Det tror jeg man skal understreke ganske sterkt.

I tillegg til dette kommer en del andre innvendinger. Her blir det da spørsmål om hvor vidt der blir en delvotering, slik at man stemmer over de forskjellige paragrafer. I så fall er der noen paragrafer hvor vi må avstå fra å stemme. Men selv om der ikke blir delvotering, vil det kanskje være hensiktsmessig å peke på en del ting.

For det første at resolusjonsforslaget bl.a. går ut på at Generalforsamlingen gir sin tilslutning til den resolusjon som ble vedtatt i 1962. Det sies uttrykkelig i forslaget: "*bekrefter på ny sin resolusjon 1761 (XVII) av 6. november 1962*". Denne resolusjon av 1962 inneholder et forslag om eventuell eksklusjon av Sør-Afrika. Men nå har jo Norge alltid bekjent seg til universalitetsprinsippet for FN, som jo er stikk i strid med eksklusjon, og derfor kan vi ikke godta denne tanke.

Jeg tror nok at vi også skulle uttrykke en sterk tvil om hvor vidt det ligger innenfor Generalforsamlingens kompetanse å vedta det punkt som står som nr. 7 i det afrikanske forslaget, og hvor det heter at man "*henleder Sikkerhetsrådets oppmerksomhet på den kjensgjerning*" – man bruker ordet "kjensgjerning" – "at situasjonen i Sør-Afrika utgjør en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet". Det bør man reservere seg overfor, fordi det er Sikkerhetsrådets oppgave og kompetanse å fastslå om der foreligger en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet.

Kanskje kunne man – selv om det der ikke er noen spesielle juridiske betenkeligheter – uttrykke en viss reservasjon når det gjelder det som står i siste avsnitt i innledningen:

"*som mener* at hurtig og effektiv internasjonal aksjon er tvingende nødvendig for å avverge den alvorlige faren for voldelig rasekonflikt i Afrika, som uunngåelig vil ha alvorlige virkninger over hele verden."

Det peker etter min oppfatning litt hen på militær aksjon, og det er kanskje ikke så hensiktsmessig.

Men ellers synes jeg godt at man kan understreke at av de 20 punkter som dette forslaget inneholder, kan man godta de 18.

Jeg tror at hvis man kunne følge denne fremgangsmåten, ville man virkelig gjøre norsk offentlig opinion en tjeneste. Man ville dermed peke på hele problemstillingen, og jeg føler meg ganske overbevist om at der da ikke vil bli den strid om vår stemmegivning som man ellers kan risikere.

Jeg er som sagt klar over at det er delegasjonen som til syvende og sist må formulere det den sier. Men Utenriksdepartementet skal jo angi en ramme for det som skal sies, og jeg synes det ville være bra om man i denne rammen kunne ta med de punktene jeg her har nevnt.

Garbo: Jeg er generelt enig i at det er veldig viktig å utvikle Sikkerhetsrådet dithen at det kan spille den rolle som det er påtenkt etter Pakten. Men jeg vil allikevel reservere meg mot enkelte av de uttalelsene som er kommet her når det gjelder maktfordelingen mellom Sikkerhetsråd og Generalforsamling. Jeg tror at vi her må spille på begge hester, og at vi også må søke å bevare noe av den hevd Generalforsamlingen har fått når det gjelder å kunne handle i vanskelige internasjonale situasjoner.

Jeg har sett nærmere på dette punkt 7, som jo er det springende punkt. Der vil jeg si, når det uttales at "situasjonen i Sør-Afrika utgjør en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet", at stillingen er jo den at dersom vi som her er til stede mener at situasjonen et eller annet sted i verden er en trusel mot fred og sikkerhet, da må vi ha vår rett til å si det. Og jeg går ut fra som en selvfølge at hvis et flertall i FN's Generalforsamling mener at det eksisterer en trusel mot fred og sikkerhet, da må den kunne si til Sikkerhetsrådet at dette er Generalforsamlingens oppfatning, og den må kunne be Sikkerhetsrådet om å overveie det nærmere. En slik henstilling til Sikkerhetsrådet må etter mitt skjønn ligge klart innenfor rammen av det som Generalforsamlingen må kunne gi uttrykk for. Likevel kan jeg være enig i at punktet er svært kategorisk formet – det gjelder ikke bare den setningen, men også andre setninger der – og at det ville vært en fordel om det hadde vært formulert mer taktfullt og mer moderat.

Nå er vel altså da stillingen den at vi ikke kommer til å følge den linje som Danmark foreløpig la opp. Da tror jeg det er svært viktig at man gjør bruk av den fremgangsmåte som hr. Finn Moe nettopp anviste, at man i en voteringsforklaring nærmere begrunner Norges standpunkt. I så fall er det av ytterst stor betydning hvordan man motiverer dette. For én ting er jo å si at vi avstår fra å votere fordi vi

mener at økonomiske sanksjoner i og for seg er uriktig, selv om de ble hundre prosent effektive. Jeg går ut fra at det ikke er et ønske her at Norge skulle innta det standpunkt at man i og for seg ville være imot effektive sanksjoner mot Sør-Afrika. Den annen linje ville være å si at vi er enig i realiteten i dette initiativ – at vi ønsker at man skal kunne komme dit hen at verdenssamfunnet kan handle effektivt og i fellesskap for å stanse overgrepene i Sør-Afrika – men at i den gitte situasjon har man forståelsen av at der ikke er politisk grunnlag for at de ledende stormakter vil kunne gå med på slike sanksjoner, og at det da er bedre å la være å presse igjennom et vedtak som bare kan bli et slag i luften. Hvis man motiverer stemmegivningen ut fra det siste resonnement, er jo det et standpunkt som er vel forståelig og vel forsvarlig – selv om jeg alt i alt ville helle til å følge Danmarks linje.

Leiro: Eg vil berre streka under at eg òg er samd i at det vert gjeve ei stemmeforklaring i samband med voteringa. Det har vel òg litt å seia om den vert gjeven føre eller etter voteringa. Vel, det siste er eit meir teknisk spørsmål som delegasjonen får vurderera. Eg hadde i alle fall inntrykk av at det talde noko meir der borte dersom slik forklaring vart gjeven føre voteringa enn dersom ho kom etter på. Men det har kanskje ikkje så mykje å seia når det gjeld den offentlegheit som er blåst opp omkring saka.

Ingvaldsen: Jeg forstår at saken i grunnen nå er ganske godt avklaret. Det er altså utenriksministerens mening at vi skal holde oss til det tidligere nordiske standpunkt, som også svenskene er innstillet på. Nå nevnte utenriksministeren at det var forhandling mellom svenskene og danskene for å forsøke en tilnærming. *Vi* har altså ikke "vært borte i" danskene?

Utenriksminister Lyng: Jo, det snakkes for så vidt i en trekant så telefonrådene gløder.

Ingvaldsen: Konklusjonen var altså at vi skulle holde på det tidligere nordiske standpunkt. Det er jeg enig i. Men så ble det tilføyet: med vid fullmakt til å forhandle videre for å komme frem til en felles nordisk løsning. Jeg går ut fra at de forhandlinger ikke kan gå så langt at vi lander på Danmarks standpunkt. Jeg ser at utenriksministeren nikker bekræftende. Det var bare det jeg ville ha konstatert.

Formannen: Fleire har ikkje bedt om ordet.

Eg for min part har lite å legge til det eg sa i går. Eg har ikkje noko å innvende mot den line som Regjeringa no har lagt opp og som den, så vidt eg forstår, er samrøystes om. Kunne vi få ein samnordisk opptreden der borte på rimeleg grunnlag, meiner eg at det nok ville vere ein stor føremon. Men det må sjølv sagt ikkje bli på dei danske premissar, og så vidt eg forstår tenkjer heller ikkje Regjeringa på å godta dei – og det gjer vel heller ikkje svenskane. Eg har som sagt ikkje noko å merke til den line som er lagt opp.

Eg skulle tru at i den situasjon som vi er komne i, då denne saka har vakt så stor interesse og ein får melding frå Sverige og Danmark om kva standpunkt dei har tatt der, ville det vere naturleg at vi lét pressa få vite at vi har hatt møte i denne komiteen. Eg tenkte at vi måtte kunne sende ut eit kommuniké som hadde nokolunde slik ordlyd:

"I møte i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite har utenriksministeren drøftet med komiteen Norges stilling i FN til Sør-Afrika-spørsmålet."

Eg vil høyre om komiteen er einig i det.

Ingvaldsen: Jeg vil gjerne spørre president Langhelle: Er ikke egentlig reglementet sånn at det overhodet ikke skal refereres fra et hemmelig møte? Eller kan man vedta utsendelse av referat?

Langhelle: Det er nettopp derfor formannen foreslår det i denne form. Det er ingenting i veien for at denne komite kan vedta et kommuniké som forteller om at et møte har funnet sted, og eventuelt hva som er behandlet.

Formannen: Når eg har gitt det denne form, er det fordi eg meiner at vi ikkje skal innlate oss på å seie noko om realiteten, kva vi har kome fram til. Men vi skal seie at det har vore eit møte. Det trur eg må vere til fordel også for Regjeringa, og det må vere ein stor fordel for oss komitemedlemer, så slepp vi mas frå pressa – for alle kan jo rekne seg til at det er blitt halde møte.

Det var kalla inn til møte i morgon, og vi får halde timeplanen der. Utanriksministeren hadde vore villig til å ta i dag dei to andre sakene som står i innkallinga til møtet i morgon, men det ville jo vere urett mot dei som ikkje er til stades her i dag.

Møtet hevet kl. 14.40.